

درآمدی بر ساختارهای نهادی و فرآیند توسعه

دکتر محمد ندیری

(عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)

دکتر مهدی پندار

(عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)

نشر آماره

سرشناسه	:	ندیری، محمد.
عنوان و نام پدیدآور	:	درآمدی بر ساختارها، نهادی و فرآیند توسعه/ محمد ندیری، مهدی پندار.
مشخصات نشر	:	تهران: آماره، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	:	۲۲۶ ص.: جدول، نمودار.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۷۴۴۶-۰۷-۲
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	نهادهای اجتماعی
موضوع	:	توسعه پایدار
موضوع	:	رشد اقتصادی
شناسه افزوده	:	پندار، مهدی، ۱۳۵۶ -
رده بندی کنگره	:	HM۸۲۶/ن۴۵۲ ۱۳۹۴
رده بندی دیویی	:	۳۰۶
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۰۴۲۷۶۵

عنوان کتاب: درآمدی بر ساختارهای نهادی و فرآیند توسعه

تألیف: دکتر محمد ندیری و دکتر مهدی پندار

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۷۴۴۶ - ۰۷ - ۲

چاپ اول، دی ماه ۱۳۹۴

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

هرگونه کپی برداری، اسکن و میکروفیلم، جزئی یا کلی بدون

اجازه مکتوب نشر آماره ممنوع بوده و پیگرد قانونی دارد

محتوای اصلی کتاب بازتاب اندیشه‌های پدیدآورنده توسط

ناشر می‌باشد و مسئولیت درستی آن به عهده‌ی ایشان می‌باشد

© تمامی حقوق چاپ و نشر برای نشر آماره محفوظ است

چاپ: ایران - تهران

تلفن مرکز نشر و پخش: تهران، ۰۹۱۲۷۹۶۰۴۶

نماینده‌ی فروش: تهران، خیابان انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، بین دانشگاه و فخر رازی، پلاک ۱۲۱۲، کتابفروشی

انتشارات گوتنبرگ، تلفن ۰۲۱ - ۶۶۱۰۳۹۹۸

پخش کتابیران: ۱۵-۶۶۵۶۶۵۱۰ پخش مهر: ۶۶۹۷۸۰۶۰

Title: Introduction To The Institutional Structure And Development

Author: Dr. Nadiri & Dr. Pendar

ISBN: 978-600-7446-07-2

The First Edition Published: Dec 2016

Circulation: 1000 in press

No portion of this book may be reproduced by any process without the express written consent of the author or technique publisher (Amareh Press)

The views expressed in this publication represent those of the individual Authors and Editors. These views do not necessarily reflect endorsement by the Publisher (Amareh Press)

ALL RIGHTS RESERVED: for the Amareh Press

Printed in Iran-Tehran

www.nashrcamarch.ir

nashrcamarch@gmail.com

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

فهرست

پیشگفتار.....	۷
فصل اول: تفاوت، راه‌اندازی و درآمد سرانه کشورها و سؤالات محوری رشد.....	۱۱
مقدمه.....	۱۱
۱-۱ معمای رشد و سؤالات محوری آن.....	۱۲
۲-۱ نهادها و فرآیند رشد.....	۱۵
۳-۱ لزوم اصلاحات اقتصادی در ایران با محوریت نهادی.....	۲۰
فصل دوم: نهادها، روند تاریخی، بنیان‌های علمی.....	۳۳
مقدمه.....	۳۳
۱-۲ تعریف نهادها.....	۳۵
۲-۲ وظایف و نقش نهادها.....	۳۸
۳-۲ پیشینه تاریخی اقتصاد نهادگرایی.....	۳۳
۴-۲ رویکردهای نظری در زمینه نهادها.....	۴۴
۵-۲ چارچوب بحث نهادگرایی.....	۶۲
فصل سوم: نهادها، اقتصاد و فرآیند توسعه.....	۶۵
مقدمه.....	۶۵
۱-۳ توسعه نیافتگی و رویکردهای ارائه شده برای حل آن.....	۶۶
۲-۳ دلایل بنیادین رشد و توسعه اقتصادی.....	۷۳
۳-۳ تجربه‌های طبیعی.....	۹۰

۹۷	فصل چهارم: ساختار سیاسی و فرآیند توسعه
۹۷	مقدمه
۹۸	۴-۱ اقتصاد سیاسی قانون اساسی
۹۹	۴-۲ قوانین انتخاباتی
۱۰۱	۴-۳ تفکیک قدرت
۱۰۵	۴-۴ دموکراسی یا دیکتاتوری
۱۱۴	۴-۸ بی‌ثباتی سیاسی
۱۱۶	۶- گروه‌های ذی‌نفع
۱۱۹	۴-۷ چرخه‌های انتخاباتی و سیاست مالی
۱۲۱	فصل پنجم: ساختار حقوقی و فرآیند توسعه
۱۲۱	مقدمه
۱۲۲	۵-۱ نهادها و حقوق
۱۲۳	۵-۲ خواسته‌ها و حقوق
۱۳۰	۵-۳ فساد
۱۳۶	۵-۴ اصلاح نظام حقوقی
۱۴۱	فصل ششم: مطالعات تجربی و رویکردهای جدید در حوزه نهادی
۱۴۱	مقدمه
۱۴۲	۶-۱ مطالعات
۱۶۰	۶-۲ جهت‌گیری‌های جدید
۱۸۵	فصل هفتم: اصلاحات نهادی، مسائل و چالش‌ها؛ نکته‌ها و آموزه‌ها
۱۸۵	مقدمه
۱۸۶	۷-۱ دلایل تفاوت نهادها
۱۹۰	۷-۲ ناکارآمدی نهادها
۱۹۴	۷-۳ اصلاحات نهادی، نکته‌ها و آموزه‌ها
۲۰۷	منابع و مآخذ

پیشگفتار

سؤال از دلایلی از دلایل تفاوت فراوان کشورها در سطح رشد، رفاه و توسعه اقتصادی و به بیانی دیگر، دلیل صعود و سقوط تمدن‌ها و دولت‌ها، ازجمله سؤالات اساسی در قرن‌ها و دهه‌های اخیر بوده است. متفکران فراوانی در این زمینه به تحقیق و پژوهش پرداخته‌اند.

در دهه‌های اخیر اقتصاد نه‌نگرای جدید با توجه به خلأهای موجود و اشکالات وارده بر برخی از فروض اساسی رویکردهای کلاسیکی اقتصاد همانند فرض عقلانیت ابزاری و اطلاعات کامل به دنبال تعدیل و اصلاح این رویکرد و مطابقت آن با دنیای واقع به‌ویژه حقایق مشهود در کشورهای درحال توسعه بوده است. اقتصاد نهادگرایی جدید با تغییر و اصلاح اصل موضوعه عقلانیت، نهادهای را به‌عنوان قیدی مهم به تئوری‌های اقتصادی اضافه می‌کند و نقش هزینه‌های معاملات را به‌عنوان پیوند بین نهادها و هزینه‌های تولید تحلیل می‌کند. در این رویکرد تئوری اقتصادی با ایده‌ها و ایدئولوژی‌ها ترکیب شده و وارد تحلیل می‌شوند و با مدل‌سازی فرآیندهای سیاسی و حقوقی به‌عنوان عواملی مهم در تعیین عملکردهای متفاوت اقتصادی جوامع، آن‌ها را عاملی مهم در تشریح بازارهای ناکارآمد می‌داند. بر اساس این دیدگاه، ساختار نهادی کشورهای درحال توسعه به‌ویژه ساختارهای حقوقی و سیاسی، به‌صورت مانعی مهم بر

سر راه تحولات اقتصادی عمل می‌کنند و تحول نهادی در مرکز فرآیند بلندمدت توسعه اقتصادی قرار دارد. بر همین اساس این کتاب به مطالعه، بررسی، تجزیه و تحلیل نقش و اهمیت نهادهای اقتصادی، حقوقی و سیاسی در فرآیند رشد و توسعه کشورها اختصاص دارد.

امروزه متفکرین بزرگ اقتصاد نئوکلاسیکی خود نیز به اهمیت و نقش بی‌بدیل نهادها در فرآیند توسعه اذعان نموده‌اند. در همین خصوص فریدمن بیان می‌کند که: ما مطالب فراوانی را در خصوص اهمیت حقوق مالکیت و نقش قوانین به‌عنوان پایه آزادی اقتصادی آموخته‌ایم... این حقیقت آشکار گردیده است که بدون تردید، حاکمیت، قانون، حیات‌تری از خصوصی‌سازی است. بدون حاکمیت قانون، خصوصی‌سازی بی‌معناست (فریدمن، گزارش سالانه آزادی اقتصادی جهان، ۲۰۰۲). رودریک نیز در مقاله‌ای با عنوان «سراحت بیان می‌کند که: اولویت و کانون اصلاحات در کشورهای در حال توسعه از اصلاحات قیمتی به اصلاحات نهادی تغییر یافته است. این تغییر منعکس‌کننده درک این نکته اساسی است که بازارها نمی‌توانند در فقدان مجموعه قواعد و قوانین قابل پیش‌بینی زمینه فعالیت‌های اقتصادی را فراهم کرده و پیامدهای آن را توزیع کنند، عملکرد مناسبی داشته باشند (رودریک، ۲۰۰۸).

این بحث از منظر نگاه اسلامی نیز نیازمند بحث و کنکاش فراوان است. تعبیر بزرگان دینی ما حاوی مطالب و اشاراتی دقیق و عمیق است. همین‌که از دلایل پیشرفت و پسرفت کشورهاست هرچند این پیشرفت و پسرفت را شاید بتوان زوفاً با رشد و توسعه در ادبیات مرسوم اقتصادی یکسان دانست. امام علی علیه السلام در تعبیری گران‌سنگ چهار عامل: عدم توجه به اصول و دستورات اساسی و پراختن به امور جزئی و کم‌اهمیت، به کار گماشتن افراد فرومایه و بی‌لیاقت و کنار گذاشتن افراد لایق و باکفایت را نشانه انحطاط و شکست دولت‌ها می‌داند (غررالحکم، ج ۶، ص ۴۴۹). ایشان در تعبیری دیگر می‌فرمایند: من از رسول خدا (ص) بارها شنیدم که می‌فرمود: امتی که حق ناتوانان را از زورمندان، بی‌اضطراب و بدون لکت زبان باز نستانند، رستگار نخواهد شد و شایسته تمجید نیست (نهج البلاغه، نامه ۵۳). شهید مطهری در توضیح این جمله امام علی (ع) بیان می‌کنند: ... می‌فرماید مالک! تو

باید به گونه‌ای حکومت بکشی که مردم تو را به معنی واقعی تأمین‌کننده امنیتشان و نگهدار هستی و مالشان و دوست عزیز خودشان بدانند نه یک موجودی که خودش را به صورت یک ابوالهول درآورده و همیشه می‌خواهد مردم را از خودش بترساند، با عامل ترس می‌خواهد حکومت بکند بعد فرمود من این جمله را از پیغمبر غیر مره شنیده‌ام یعنی نه یک‌بار پیغمبر اکرم بعضی جمله‌ها را که خیلی به آن‌ها عنایت داشته مکرر می‌گفته و به یک‌بار قناعت نمی‌کرده است امیرالمؤمنین می‌فرماید که من این جمله را غیرمره یعنی نه خیال کنی که یک‌بار بلکه مکرر از پیغمبر شنیدم که «لن تقدس امه حتی یؤخذ للضعیف حقه من القوی غیر متعتع» پیغمبر فرمود هرگز امتی (کلمه است مساوی است با آنچه امروز جامعه می‌گوییم)، جامعه‌ای به مقام قداست، به مقامی که قابل تقدیس و تمجید باشد که بشود گفت این جامعه، جامعه انسانی است نمی‌رسد. ترس از قوت که وضع به این منوال باشد که ضعیف حقش را از قوی بگیرد بدون لکنت کلمه، وقتی ضعیف در مقابل قوی می‌ایستد لکنتی در بیانش وجود نداشته باشد این شایسته مصلحت است؛ یکی اینکه مردم به طور کلی روحیه ضعف و زبونی را از خود دور کنند و در مقابل قوی هراندازه قوی باشد شجاعانه بایستند، لکنت به زبان‌شان نیفتد، ترس نداشته باشند که ترس از جنود ابلیس است و دیگر اینکه اصلاً نظامات اجتماعی بایستی شوری شده در مقابل قانون، قوی و ضعیفی وجود نداشته باشد (مرتضی مطهری، پیرامون انقلاب اسلامی، ص ۸۲). به وضوح این بیانات با رویکرد مطرح در اقتصاد نهادگرای جدید قابل تطبیق است. امید است این اثر بتواند گامی در راستای حل مشکل توسعه‌یافتگی کشور عزیزمان ایران بردارد.

کتاب حاضر در هفت فصل سامان‌دهی شده است. فصل اول، مداخلی در خصوص نقش و جایگاه نهادها در فرآیند توسعه است. فصل دوم به بحث از نهادها، روند تاریخی و بنیان‌های نظری آن اختصاص دارد. در فصل سوم از روند کامل دیدگاه‌ها در خصوص فرآیند رشد و توسعه و نیز دلایل بنیادین رشد و توسعه بحث خواهد شد. فصل چهارم و پنجم به ترتیب به بحث از نقش نهادها حقوقی و سیاسی در فرآیند توسعه اشاره دارند. مطالعات صورت گرفته در خصوص رابطه بین نهادهای گوناگون و رشد اقتصادی و رویکردهای جدید بیان‌شده توسط اقتصاددانان در خصوص نهادها

و رشد اقتصادی، موضوع فصل ششم است. فصل هفتم و پایانی کتاب به بحث از نقش اصلاحات نهادی و نوع نگاه در فرآیند اصلاحات نهادی، مسائل و چالش‌ها، نکته‌ها و آموزه‌های این حوزه اختصاص دارد.

در پایان این پیشگفتار خداوند بزرگ را سپاس می‌گوییم که توفیق نگارش این کتاب را اعطا نمود که بدون لطف حضرت حق انجام این کار میسر نبود. از مدیر محترم نشر آماره جناب آقای فرهاد نوع‌پرست و همکارانشان که با دقت و ارائه طراوت ارزشمندشان کاستی‌های کتاب را رفع نموده و زمینه انتشار کتاب را فراهم نمودند کمال امتنان و تشکر را داریم.

دکتر مهدی پندار

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

دکتر محمد نوری

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

www.ketaboo.ir